

ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՈՐՈՇՈՒՄ

փաստաբան Վաչե Դավթյանի և վստահորդի միջև հեռախոսային խոսակցությունները գաղտնալսելու, ծայնագրությունը պահպանելու, ինչպես նաև դրանք վստահորդի դեմ օգտագործելու անթույլատրելիության վերաբերյալ հայտարարություն տարածելու մասին

ք.Երևան

30.06.2020թ.

Հայաստանի Հանրապետության փաստաբանների պալատի փաստաբանների իրավունքների պաշտպանության հանձնաժողովը (**այսուհետ՝ Հանձնաժողով**)՝ համակարգող Գևորգ Մկրտչյանի և անդամներ՝ Արմինե Ֆանյանի, Դիանա Շախրամանյանի, Էմին Բեգլարյանի կազմով,

մասնակցությամբ փաստաբան Վաչե Դավթյանի, ուսումնասիրելով փաստաբան Վաչե Դավթյանի կողմից ներկայացված դիմումը՝ իր և իր վստահորդի հեռախոսային խոսակցությունը գաղտնալսելու վերաբերյալ,

ՊԱՐԶԵՑ՝

Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ծառայության կողմից իրականացված Արսեն Մկրտչյանի հեռախոսային խոսակցությունների օպերատիվ-հեռախուզական միջոցառման արդյունքում գաղտնալսել է, վերջինիս և փաստաբան Վաչե Դավթյանի միջև տեղի ունեցած հեռախոսային խոսակցությունը:

Հեռախոսային խոսակցության ընթացքում Արսեն Մկրտչյանը փաստաբան Վաչե Դավթյանից ստացել է իրավաբանական խորհրդատվություն:

Այնուհետև, Հայաստանի Հանրապետության ԱԱԾ քննչական դեպարտամենտում հարուցված թիվ 58206120 քրեական գործով ՀԿԳ ավագ քննիչ Գ.Խալաթյանը (**այսուհետ, նաև՝ քննիչ Խալաթյան**) զննել է այդ խոսակցությունը, այն արտացոլել է համապատասխան արձանագրության մեջ և կցել է քրեական գործի նյութերին:

Նշված զննության արձանագրությունը կցվել է թիվ 58206120 քրեական գործով մեղադրայի կարգավիճակ ստացած Արսեն Մկրտչյանի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին միջնորդությանը, իսկ հիշյալ միջնորդությանը քննարկման համար հրավիրված դատական նիստի ընթացքում քննիչ Խալաթյանը հղում է կատարել այդ արձանագրությանը՝ ի թիվս

այլ փաստաթղթերի դրանով հիմնավորելով կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու անհրաժեշտությունը:

Թիվ 58206120 քրեական գործը նախաքննությունը շարունակելու համար հանձնվել է ՀՀ Քննչական կոմիտեի ՀԿԳ քննության վարչության մարդու դեմ ուղղված հանցագործությունների քննության վարչություն և ընդունվել է նույն վարչության ՀԿԳ քննիչ Սարգիս Մարգարյանի (**այսուհետ, նաև՝ քննիչ Մարգարյան**) վարույթ:

Փաստաբան Վաչե Դավթյանը քննիչ Մարգարյանին միջնորդություն է ներկայացրել՝ իր և վտահորդի միջև հեռախոսային խոսակցությունը կամ խոսակցություններն անհապաղ վերացնելու մասին:

Մինչդեռ, քննիչ Մարգարյանի կողմից մերժվել է փաստաբանի միջնորդությունը՝ փաստաբանական գաղտնիք պարունակող այդ հեռախոսային խոսակցությունն անհապաղ ոչնչացնելու վերաբերյալ, պատճառաբանվելով, որ այդ հեռախոսային խոսակցության բովանդակությունից և բնույթից ակնհայտ է, որ այն չի պարունակում այնպիսի տվյալներ, որոնք կարող են հանդիսանալ փաստաբանական գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ:

Նշվածի կապակցությամբ Հանձնաժողովը հարկ է համարում ընդգծել, որ.

ՀՀ Սահմանադրության 33-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի նամակագրության, հեռախոսային խոսակցությունների և հաղորդակցության այլ ձևերի ազատության և գաղտնիության իրավունք:

2. Հաղորդակցության ազատությունը և գաղտնիությունը կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, երկրի տնտեսական բարեկեցության, հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով:

3. Հաղորդակցության գաղտնիությունը կարող է սահմանափակվել միայն դատարանի որոշմամբ, բացառությամբ երբ դա անհրաժեշտ է պետական անվտանգության պաշտպանության համար և պայմանավորված է հաղորդակցվողների՝ օրենքով սահմանված առանձնահատուկ կարգավիճակով:

ՀՀ Սահմանադրության 64-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք: Օրենքով սահմանված դեպքերում իրավաբանական օգնությունը ցույց է տրվում պետական միջոցների հաշվին:

2. Իրավաբանական օգնություն ապահովելու նպատակով երաշխավորվում է անկախության, ինքնակառավարման և փաստաբանների իրավահավասարության վրա հիմնված փաստաբանության գործունեությունը: Փաստաբանների կարգավիճակը, իրավունքները և պարտականությունները սահմանվում են օրենքով:

«Փաստաբանության մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի համաձայն՝

3. Փաստաբանը պետք է ապահովվի իր վստահորդի հետ առանձին, անարգել, մեկուսի հաղորդակցվելու, խորհրդատվություն տրամադրելու հնարավորությամբ պետական մարմիններում և հիմնարկներում, տեղական ինքնակառավարման մարմիններում, այդ թվում՝ դատական մարմիններում: Պետական և դատական մարմիններն ու դրանց պաշտոնատար անձինք պարտավոր են ձեռնարկել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ապահովելու փաստաբանի՝ վստահորդի հետ առանձին, անարգել և մեկուսի հաղորդակցվելու իրավունքը:

«Փաստաբանության մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Փաստաբանական գաղտնիք են համարվում այն տեղեկությունները և ապացույցները, որոնք իրավաբանական օգնություն հայցող անձը փոխանցել է փաստաբանին, փաստաբանի տված խորհրդատվության բովանդակությունն ու բնույթը, ինչպես նաև այն տեղեկությունները և ապացույցները (նյութերը, կրիչները), որոնք փաստաբանը փաստաբանական գործունեության իրականացման ընթացքում ձեռք է բերել ինքնուրույն:

(...)

5. Փաստաբանական գաղտնիքի պահպանման պարտականությունը չի սահմանափակվում ժամանակի մեջ և տարածվում է նաև փաստաբանական գործունեության արտոնագրի գործողությունը կասեցված կամ դադարեցված անձի նկատմամբ:

«Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության ընթացքում կարող են անցկացվել օպերատիվ-հետախուզական հետևյալ միջոցառումները.

(...)

12) հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկում:

«Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի համաձայն՝

(...)

7. Արգելվում է անցկացնել սույն օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ, 11-րդ և **12-րդ կետերով** նախատեսված օպերատիվ միջոցառումները, երբ անձը, որի նկատմամբ իրականացվելու է այդ միջոցառումը, **հաղորդակցվում է իր փաստաբանի հետ:** Անհապաղ ոչնչացման են ենթակա սույն օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ, 11-րդ և **12-րդ կետերով** նախատեսված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների անցկացման ընթացքում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների անցկացման նպատակից անկախ պատճառով ստացված **փաստաբանական գաղտնիք պարունակող տեղեկությունները:**

Վերոգրյալից բխում է, որ օրենսդիրը փաստաբանի և վստահորդի հեռախոսային խոսակցությունները գաղտնալսելու ուղղակի արգելք է սահմանել և չի նախատեսել որևէ բացառություն, որը կապված կլինի հեռախոսային խոսակցության բովանդակության հետ:

Նշված նորմերը կոչված են երաշխավորելու փաստաբանների անկախությունը, ինչպես նաև վստահորդների հետ ցանկացած հարաբերությունների ու խորհրդարկությունների գաղտնի բնույթը՝ իրենց մասնագիտական պարտականությունները կատարելիս:

Այսինքն, օրենսդիրը հստակ արձանագրել է, որ հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման ընթացքում չի կարող գաղտնալսվել այն հեռախոսային խոսակցությունը, երբ անձը հաղորդակցվում է իր փաստաբանի հետ, իսկ, եթե նույնիսկ գաղտնալսվել է, ապա այդ նյութերն անհապաղ ենթակա են ոչնչացման:

Ավելին, փաստաբանական գաղտնիքի պաշտպանությունը երաշխավորվում է ոչ միայն ներպետական օրենսդրությամբ, այլև միջազգային պայմանագրերով, որոնք կազմում են ներպետական իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասը:

Այսպիսով, 1990թ. սեպտեմբերի 7-ին ՄԱԿ-ի հանցավորության կանխարգելման եւ իրավախախտների հետ վարվելու ութերորդ Կոնգրեսի ընդունած **«Իրավաբանների դերին վերաբերող հիմնարար սկզբունքներում»** տեղ գտած 22-րդ կետի համաձայն. **Կառավարությունները ընդունում և ապահովում են իրավաբանների և նրանց հաճախորդների ցանկացած հարաբերությունների ու խորհրդարկությունների գաղտնի բնույթը՝ նրանց մասնագիտական առնչությունների շրջանակներում:**

Եվրոպայի Խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 2000 թվականի հոկտեմբերի 25-ի **«Իրավաբանի մասնագիտական գործունեության ազատության մասին»** թիվ 21 հանձնարարականում սահմանվել են մի շարք հիմնարար ընդհանուր դրույթներ: Այդ թվում այն, որ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները պետք է ձեռնարկեն բոլոր միջոցները, որպեսզի փաստաբանները կարողանան իրենց մասնագիտական գործունեությունն իրականացնել առանց խտրականության և առանց խոչընդոտների, ինչպես հանրության, այնպես էլ իշխանությունների կողմից:

Նշված հարցին բազմիցս անդրադարձել է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, նշելով որ Մարդու իրավունքների եվ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի **(այսուհետ՝ ՄԻԵԿ)** 8-րդ հոդվածը, պաշտպանելով ցանկացած հաղորդակցման գաղտնիությունը, ավելի բարձր պաշտպանություն է տրամադրում փաստաբանական գաղտնիք կազմող տեղեկություններին:

Այդպիսի պաշտպանությունը պայմանավորված է ժողովրդավարական պետությունում դատավարական գործընթացում կողմի ներկայացման փաստաբանի հիմնարար դերակատարման ճանաչմամբ: Գաղտնիության պահպանությունից անուղղակիորեն կախված է նաև արդար դատաքննության իրավունքի իրականացումը, այդ թվում՝ **իր դեմ չվկայելու մեղադրյալների իրավունքը:**

ՄԻԵԿ 8-րդ հոդվածով սահմանված փաստաբան-վստահորդ հարաբերություններում հաղորդակցման գաղտնիության լրացուցիչ

պաշտպանությունը, ինչպես նաև այն դրույթները, որոնց վրա այն հիմնված է, թույլ են տալիս Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանին եզրակացնել, որ այդ տեսանկյունից փաստաբանական գաղտնիքը, փաստաբանի համար նախատեսվող որոշակի պարտականություններ, վերը նշված հոդվածի համատեքստում ենթակա է հատուկ պաշտպանության (տե՛ս Միշոն ընդդեմ Ֆրանսիայի (*Michaud v. France*), 2012թ-ի դեկտեմբերի 6-ի որոշում, §§ 118-19), Պրուտեանուն ընդդեմ Ռումինիայի (*Pruteanu v. Romania*), 2015թ-ի փետրվարի 3-ի որոշում):

Դուդչենկոն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն արձանագրել է ՄԻԵԿ 8-րդ հոդվածի խախտում՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պետությունը գաղտնալսել է դիմումատուի և իր փաստաբանի խոսակցությունը, իսկ դիմումատուն չի ունեցել դա վիճարկելու և ձայնագրությունը ոչնչացնելու արդյունավետ իրավական միջոց:

Մասնավորապես, Դատարանը նշել է, որ փաստաբանի և վստահորդի հեռախոսային խոսակցությունների գաղտնալսումը, անխուսափելիորեն հանգեցնում է նրանց՝ վստահության վրա հիմնված հարաբերությունների հիմքը կազմող փաստաբանական գաղտնիքի խախտմանը:

Եվրոպական դատարանը նաև նշել է, որ ՌԴ օրենսդրությունը նախատեսում է փաստաբանական գաղտնիքի պահպանություն և փաստաբանական գաղտնիքի տարածվում է այն բոլոր տեղեկությունների վրա, որոնք հայտնի են դարձել փաստաբանին իրավաբանական օգնություն ցուցաբերելիս: Դրա հետ մեկտեղ օրենսդրությամբ նախատեսված չեն փաստաբանի հետ հեռախոսային խոսակցությունների գաղտնալսման մասով հատուկ երաշխիքներ: Եվ այդ խոսակցությունը գաղտնալսվում է նույն եղանակով, ինչպես այլ խոսակցություններ (տես՝ Ռոման Ջախարովը ընդդեմ Ռուսաստանի (*Roman Zakharov v. Russia*) գործով ՄԻԵԴ-ի 04.12.2015թ.-ի որոշում, §§ 302-04, գանգատ թիվ 47143/06):

Դատարանը հանգել է նման եզրակացության, նույնիսկ այն դեպքում, երբ ՌԴ օրենսդրությամբ նախատեսված չեն երաշխիքներ այն դեպքերի համար, երբ գաղտնալսման ընթացքում իշխանությունները պատահական ձայնագրում են փաստաբանի և վստահորդի միջև խոսակցություն (համեմատության համար տես «Ռ.Ե.-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության» գործով Եվրոպական դատարանի որոշումը գանգատ թիվ 62498/11, 27.10.2015թ.):

Արդյունքում, ՄԻԵԴ-ը եզրահանգել է, որ ՌԴ օրենսդրությունը որևէ երաշխիք չի նախատեսում պաշտպանվելու համար այնպիսի չարաշահումներից, երբ փաստաբանական գաղտնիք կազմող տեղեկությունները իշխանություններին հայտնի են դառնում գաղտնալսման ընթացքում, ինչը չի համապատասխանում «օրենքի որակի» վերաբերյալ Կոնվենցիայի չափանիշներին:

Վերոգրյալի հիման վրա արձանագրվել է, որ դիմումատուի գաղտնալսելու ընթացքում թույլ է տրվել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետի խախտում (տես՝ Դուդչենկոն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով (*Dudchenko v. Russi*) գործով ՄԻԵԴ-ի 07.11.2017թ.-ի որոշում, §§ 108-11, գանգատ թիվ 37717/05):

Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանն այլ գործերով նաև նշել է, որ փաստաբանական գաղտնիքի պահպանումն «առանձնահատուկ կշիռ է հաղորդում» իրավաբանի մասնագիտական գաղտնիության նկատմամբ ունեցվող վտանգին, «քանի որ դա կարող է հետևանքներ ունենալ

արդարադատության պարշաճ իրականացման վրա» (տե՛ս վերը՝ Վեստեր և Բիկոս, կետեր 65 և 66, տե՛ս վերը՝ Նեմեց, կետ 37, և Անդրե կետ 41) և մասնագիտական գաղտնիությունը հիմքն է փաստաբանի և հաճախորդի միջև վստահելի հարաբերությունների (տե՛ս վերը՝ Անդրե, կետ 41, և Խավիեր Դա Սիլվիերա, կետ 36): Արդյունքում, քանի որ 8-րդ հոդվածը պաշտպանում է անհատների միջև բոլոր տեսակի «նամակագրության» գաղտնիությունը, այն ավելի ուժեղ պաշտպանություն է տրամադրում փաստաբանների և իրենց հաճախորդների միջև գրագրությանը: Սա արդարացված է այն փաստով, որ փաստաբանները հիմնարար դեր ունեն ժողովրդավարական հասարակությունում, այն է՝ դատավարչության կողմերին պաշտպանելը: Բացի այդ փաստաբանները չեն կարող իրականացնել այս կարևորագույն առաջադրանքը, եթե չկարողանան երաշխավորել իրենց պաշտպանյալներին, որ իրենց միջև տեղեկատվության փոխանակությունը կմնա գաղտնի: Դա վստահության վրա հիմնված հարաբերությունն է նրանց միջև, որը էական է այդ առաքելության իրականացման համար, և որ վտանգի է ենթարկված: Անուղղակիորեն, բայց անխուսափելի կախված է դրանից բոլորի՝ արդար դատաքննության իրավունքը, ներառյալ մեղադրյալների՝ իրենք իրենց չմեղսագրելու իրավունքը: Այս լրացուցիչ պաշտպանությունը, որ շնորհում է 8-րդ հոդվածը իրավաբան-հաճախորդ հարաբերությունների գաղտնիությանը, և որի վրա այն հիմնված է, Դատարանի մոտ համոզմունք է ծնում, որ այս տեսանկյունից, իրավական մասնագիտական գաղտնիքը պահելու արտոնությունը առանձնահատուկ կերպով պաշտպանված է այդ հոդվածով:

Վկայակոչված միջազգային և ներպետական իրավակարգավորման, ինչպես նաև ձևավորված միջազգային դատական պրակտիկայի պայմաններում ակնհայտ է, որ վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ փաստաբանի և վստահորդի միջև տեղի ունեցած հեռախոսային խոսակցությունները ոչնչացնելու համար:

Բացի այդ, միջազգային և ներպետական իրավակարգավորման համաձայն՝ փաստաբանական գաղտնիքի պաշտպանության տակ է գտնվում փաստաբանի և վստահորդի միջև տեղի ունեցած ցանկացած խոսակցություն, որը վերաբերում է իրավաբանական օգնություն տրամադրելուն:

Ավելին, վկայակոչված նորմերից պարզ է դառնում նաև, որ փաստաբանի և վստահորդի միջև տեղի ունեցած խոսակցության գաղտնալսման արդյունքում ստացված տեղեկությունների օգտագործումը վստահորդի դեմ խախտում է ինչպես անձի «նամակագրության» գաղտնիության իրավունքը, այնպես էլ արդար դատաքննության իրավունքի մասը կազմող՝ իր դեմ չվկայելու մեղադրյալների իրավունքը, մինչդեռ ներակայացված փաստերից բխում է, որ հեռախոսային խոսակցությունների բովանդակությունն օգտագործվում է վստահորդի դեմ:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով «Փաստաբանների իրավունքների պաշտպանության հանձնաժողովի գործունեության» Կարգի 2.13 և 2.14 կետերով,

Հանձնաժողովը՝

- **ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒՄ Է**, որ Հայաստանի Հանրապետության ԱԱԾ-ի կողմից իրականացված հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման ընթացքում փաստաբան Վաչե Դավթյանի և իր վստահորդի հեռախոսային խոսակցությունների գաղտնալսումը, ինչպես նաև հեղափոխում այն ՀՀ ԱԱԾ քննչական դեպարտամենտի ՀԿԳ ավագ քննիչ Գ.Խալաթյանի կողմից զննելը, համապատասխան արձանագրության մեջ արտացոլելը և քրեական գործին կցելը, ինչպես նաև փաստաբան Վաչե Դավթյանի վստահորդի դեմ օգրագործելը, իսկ ՀՀ Քննչական կոմիտեի ՀԿԳ քննության վարչության մարդու դեմ ուղղված հանցագործությունների քննության վարչություն ՀԿԳ քննիչ Սարգիս Մարգարյանի կողմից այն անհապաղ ոչնչացնելուց հրաժարվելը խախտում է փաստաբանական գաղտնիքի վերաբերյալ ներպետական և միջազգային իրավակարգավորումները:

- **ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ Է** ՀՀ ԱԱԾ քննչական դեպարտամենտի ՀԿԳ ավագ քննիչ Գ. Խալաթյանի և ՀՀ Քննչական կոմիտեի ՀԿԳ քննության վարչության մարդու դեմ ուղղված հանցագործությունների քննության վարչություն ՀԿԳ քննիչ Սարգիս Մարգարյանի կողմից փաստաբանական գաղտնիքը խախտող գործողությունները:

- **ՀՈՐԴՈՐՈՒՄ Է** իրավասու ՀՀ պետական մարմիններին ու պաշտոնատար անձանց՝ փաստաբանի և, վերջինիս վստահորդի միջև հեռախոսային կամ կապի այլ միջոցներով տարվող խոսակցությունների լսման և ձայնագրառման նյութերն անհապաղ ոչնչացնել:

Հայաստանի Հանրապետության փաստաբանների պալատի
Փաստաբանների իրավունքների պաշտպանության հանձնաժողով